

Det åbne lands kulturhistorie

Bo Fritzbøger: *Det åbne lands kulturhistorie – gennem 300 år*. Forlaget Biofolia, 2. rev. udg. 2004. 332 s., ill.

Det åbne lands kulturhistorie – gennem 300 år af Bo Fritzbøger udkom første gang i 1998. Bogen var oprindelig skrevet som lærebog til kurser på 'Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole', men på grund af emnets aktualitet opstod hurtigt behov for en revideret og udbygget udgave, der også kunne bruges af andre studerende. Den nye udgave blev forbedret på en række punkter, blandt andet tilkom et nyt kapitel om den landskabshistoriske udvikling gennem det 20. århundredes to sidste årtier, flere illustrationer, et særligt tabelafsnit og indarbejdelse af ny litteratur m.m. Så, der er altså tale om en aktuel og helt opdateret lærebog, hvor forfatteren ikke har holdt sig tilbage for at give et overblik over samtidshistorien, selv om der langt fra er samme støtte at hente i forskning, behandling af kildemateriale osv. som for tidligere perioder.

Bo Fritzbøger er uddannet historiker og arbejder i dag som forsker og underviser ved Københavns Universitet med speciale i landskabs- og miljøhistorie. Han har tidligere udgivet bogen *Kulturskoven*, en bog om de danske skove og skovbrugets historie. Den seneste publikation handler om: 'The Development of Woodlands Ownership in Denmark c. 1150-1830' og udgør hans doktorafhandling, som netop blev fremlagt, forsvaret og godkendt her i begyndelsen af november 2004. (Vi gratulerer!)

Tidsafgrænsningen på 300 år begrundes i indledningen med kildematerialets karakter i forhold til bogens emne. Forfatteren redegør for, hvor stærkt de forskellige kilders dækningsgrad aftager med 'alderen'. Det gælder også for beskrivelserne af de landskabelige/ rumlige forhold. Om landskabshistorien som begreb skriver forfatteren, at den befinder sig i grænsefladen mellem miljøhistorie og landskabsøkologi, men at dens emne først og fremmest er alle aspekter af menneskeligt samspil med de fysiske omgivelser gennem tiderne. Han kommer endvidere ind på landskabsbegrebets flertydighed og subjektivitet og når frem til, at det bestemt ikke gør det fysiske landskab mindre interessant for landskabshistorien. Han slår fast, at 'det netop er spændingen mellem det objektive fysiske rum og den subjektive, kulturelle tolkning og tilegnelse af dette rum som 'landskab', der er landskabshistoriens genstand.'

Bogens opbygning/disponering er en ren fornøjelse at studere – et skoleeksempel på en lærebog. Først en grundig indledning med forklaring på begreber og metode. Herefter et kort afsnit om det danske landskabs tilblivelse og topografi i store træk. Efter det kommer i de seks følgende kapitler den kronologiske periodisering og beskrivelse af landskabets kulturhistorie, som udgør bogens kerne. Opdelingen er meget interessant og ser ud til at fungere udmærket – ikke mindst i nyere tid, hvor perioden 1920-1980 kaldes 'Det industrialiserede landskab' og 1980-2000 'Det forvaltede landskab.'

Hele vejen gennem teksten findes et omfattende noteapparat, som henviser til et notefsnit sidst i bogen. Herefter det nye tabelafsnit med vigtige statistikker over folketal og landbrugets udvikling. Efter dette afsnit en imponerende litteraturliste og en navneliste, der kan få enhver studerende til at blegne. Men, det er mit indtryk, at Bo Fritzbøgers pædagogiske intentioner og aktive fortællestil kombineret med de lettilgængelige og omfattende muligheder for at gå videre vil være tilstrækkelige til at lede den studerende på rette spor til yderligere læsning. Den lærer, som bruger bogen i sin undervisning, kan naturligvis også lave sin selekterede liste.

Og så skal det naturligvis fremhæves, at lærebogen, trods en meget stor informationstæthed, er ualmindelig velskrevet og tilgængelig. Sproget fungerer lige ud ad landevejen uden kryptiske ord eller snørklede videnskabelige forklaringer. Al overflødig snak er skåret bort. Også illustrationerne falder godt ind, valgte og tydelige. Dog kan teksten, særlig vedrørende de nyere tidsperioder, hvor datamængden er stor, til tider blive en smule opremsende og stressende både forfatteren og læseren. Men det er jo ikke så mærkeligt, når man skal fortælle om 300 år på ca. 300 sider. Forfatteren passer dog meget på med i de enkelte kapitler og afsnit at give et indledende overblik og en afsluttende sammenfatning, så man ikke drukner i detaljerne. Af og til – men ikke ret ofte – dukker en lille personlig kommentar op, som f.eks. hvor Bo Fritzbøger bekymrer sig over, om der i vore dages luftfotograferinger af landskabet til kortformål ligger kimen til en ikke ubetydelig fremmedgørelse?

I det hele taget interesserer forholdet mellem landskabet som objekt og den visuelle opfattelse gennem billedet forfatteren. For tiden efter renæssancen gør

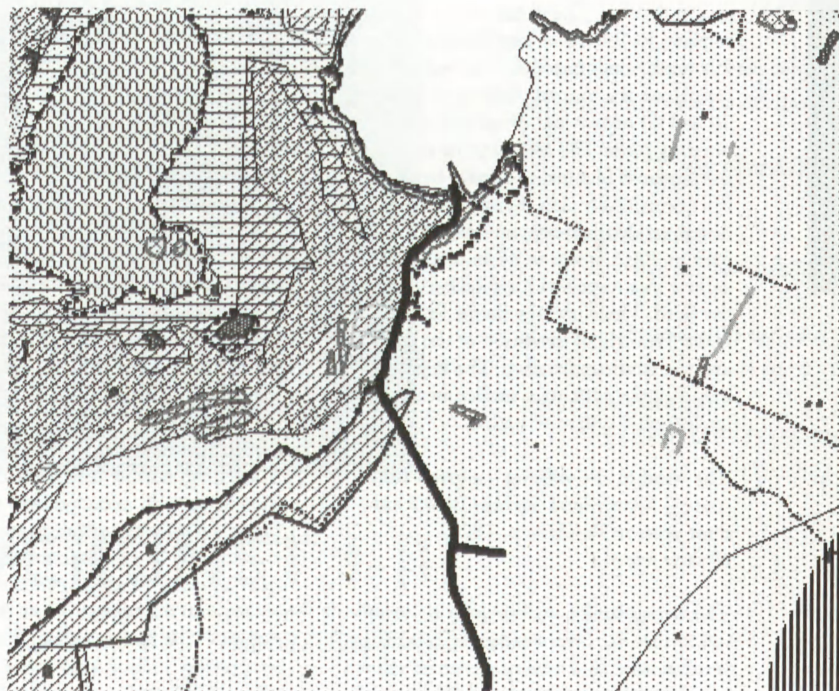
han rede for malerkunstens bidrag til landskabsopfattelsen. Dog har han ikke vovet sig ind i en beskrivelse af 1900-tallets malerkunst og dens relationer til kulturlandskabet. Det må blive et nyt afsnit i næste reviderede udgave.

Det nytilkomne kapitel fra 1980-2000 udgør et modigt forsøg på at skrive det åbne lands kulturhistorie for denne periode. Ikke mange har gjort det endnu, men det er nyttigt at få begyndt. Bo Fritzbøger gør f.eks. status 1980 og peger på nogle af de alvorlige konsekvenser, som er 'produktivitetens' pris. Her findes også udmærkede oversigter over de love som gælder for det åbne land, udviklingen i landbruget efter EU og om natur- og miljøbeskyttelse m.m.

Forfatteren afslutter kapitlet med nogle ord om 'Kulturhistorien i landskabet'. Han harcelerer lidt over, at den antikvariske strukturbevaring til tider tager overhånd, hvor det er sikringen af de dynamiske processer som dybest set er kernen i natur- og kultursamspillet. Det store engagement, som tydeligvis ligger bag forfatterskabet, viser sig også i det afsluttende afsnit om 'Landskabet, historien og fremtiden'. Han ser en vidtgående sektorisering af landskabet som en fare og stiller spørgsmålet, om man ikke er bedre tjent med mere integrerede og blandede løsninger af alle landskabets funktioner?

I den fremtidige 'slagmark' mellem de mange interesser har kulturhistorien en vigtig rolle både som beskriver af de dynamiske processer og af den generelle historie. Forfatteren skriver til slut, at det må være landskabshistoriens fornemmeste mål at udstyre såvel landskabets forvaltere som dets almindelige brugere med érne og overblik til at placere sig i samfundsinteressernes spændingsfelt fremfor uden undtagelse at bevare tusindvis af kilometer af stendiger fra udskiftningstiden.

Vibeke Dalgas, professor em., arkitekt maa

Udsnit af kort over egnen syd for Ringkøbing Fjord med markering af strand- og å-beskyttelseslinie, skovbyggelinie, fredede områder, klitfredning, kirkebyggelinier SFL-områder, regionale beskyttelsesområder, okker-områder, ikke-skovrejsnings-områder, RAMSAR-områder, fuglebeskyttelsesområder, beskyttede naturtyper samt angivelse af vandløbsmålsætninger. Hvis landskabet definitorisk er den subjektive tilegnelse af de fysiske omgivelser, må den øgede anvendelse af GIS i landskabsforvaltningen siges at have skabt helt nye virtuelle landskaber; landskaber, som ikke først og fremmest består af bygninger, veje, marker og træer, men af zoner, udpegninger og tilskudsmuligheder. I den forstand accentuerer landskabsforvaltningens praktiske arbejdsredskaber en tilgang til landskabet som et abstrakt 'rum', der kan stå i modsætning til de konkrete 'steder', hvor mennesker lever; og som derfor kan danne grobund for konflikter. Ringkøbing Amt.. III. fra bogen

• Section of a map of the area south of Ringkøbing Fjord showing the coast and stream protection lines, the forest building line, the protected areas, dune protection, church building lines, SFL areas, regional protected areas, ochre areas, non-forestable areas, RAMSAR-areas, bird preserves, protected nature and the designation of watercourse goals. If the landscape, per definition, is the subjective dedication of the physical surroundings, then the increased usage of GIS in landscape management is said to have created completely new virtual landscapes; landscapes that do not primarily consist of buildings, roads, fields and trees, but of zones, designations and contributive possibilities. In this sense, the landscape management's practical tools accent the approach to the landscape as an abstract 'space' as opposed to the concrete 'places,' where people live; and thus can be the basis for conflicts. Ringkøbing County. III. from the book